

СУТНІСТЬ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В ПРАКТИЦІ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

В.І. Лазаренко

доктор філософії в галузі економіки

Інститут агроєкології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)

e-mail: Vladlaz93@ukr.net;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8376-4668>

Здійснено аналіз та характеристику сутнісно-змістовної основи поняття поведінкової економіки в раціональному природокористуванні. Для досягнення мети дослідження в статті представлено оцінку трансформаційного процесу поведінкової економіки в екологізації сільського господарства в часовому вимірі, який являє собою побудову причинно-наслідкової моделі з відображенням і ґрунтовною характеристикою відповідності щодо раціональних та ірраціональних аксіом, а також окремими характеристиками раціонального природокористування з позиції біхевіористичних чинників. Проведено характеристику понятійно-категорійного апарату поведінкової теорії з погляду різних наукових шкіл та етапів становлення її як самостійної сучасної концепції в економічній теорії, а також визначено особливості кожного з трактувань, їх практичний вплив на кожному з етапів становлення. Зважаючи на проведений аналіз, в ході нашого дослідження було запропоновано авторський підхід до визначення дефініції поведінкової економіки в екологічно безпечному сільському господарстві як наряду економічної теорії, що включає в себе комплекс моделей і механізмів, які визначають раціональність та ірраціональність поведінки індивіда щодо природних ресурсів агросфери, та на основі цього визначення висвітлено відповідні особливості поведінкової концепції в практиці економіки природокористування, надана характеристика кожній з них. Окремо наголошено на обов'язковому подальшому дослідженні поведінкової концепції з позиції комплексного підходу.

Ключові слова: екологічно безпечне виробництво, сталий розвиток, поведінка індивіда, сільське господарство, продовольча безпека.

ВСТУП

Поведінкова теорія є порівняно новим підходом в економічній науці, що вивчає, як люди приймають рішення на основі своїх психологічних, соціальних та емоційних характеристик. Рішення та дії індивідів у галузі економіки мають значний вплив на природу й навколишнє середовище. Ця концепція вивчає, як і чому індивіди приймають рішення щодо витрат і споживання. Вона розглядає чинники, які впливають на індивідуальні рішення, наприклад психологічні, соціальні та економічні. Такі рішення можуть включати купівлю товарів, використання послуг, виробництво продукції тощо.

Економіка природокористування досліджує, як суспільство використовує та впливає на природні ресурси. Це охоплює експлуатацію лісів, водойм, видобуток корисних копалин, агропромислове виробництво та інші галузі, пов'язані з використанням природних ресурсів, та їх деструктивний антропогенний і техногенний вплив.

Взаємозв'язок між цими двома сферами проявляється в тому, що поведінкові рішення людей в економіці можуть впливати на стан

навколишнього природного середовища, зокрема й агросфери.

З іншого боку, економіка природокористування також може впливати на поведінку споживачів. Зокрема, виготовлення сільськогосподарської продукції за сучасними інтенсивними методами є екологічно неприйнятним, споживачі можуть змінити свої споживчі звички та віддавати перевагу більш екологічно безпечній продукції за умови належного інформаційного забезпечення.

Отже, взаємозв'язок між поведінковою економікою та економікою природокористування полягає в тому, що рішення та дії індивідів в економіці можуть мати значний вплив на природу, а зміни в економіці природокористування можуть впливати на поведінку споживачів і виробників. Врахування цього взаємозв'язку, формування відповідних механізмів та інструментів може суттєво вплинути на досягнення цілей сталого розвитку в сільському господарстві. Саме тому необхідно окремо з'ясувати сутнісно-змістовну основу поведінкової економіки в екологічно безпечному сільському господарстві, а також виявити причинно-наслідкові зв'язки між раціональними та ірраціональними

аксіомами в системі раціонального природокористування за сучасних викликів впливу військової агресії та майбутнього повоєнного відновлення агросфери.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Суттєвий внесок у розвиток теорії поведінкової економіки був здійснений такими відомими закордонними вченими, як Д. Канеман [1], А. Тверські [2], Г. Саймон [3], Дж. Катона [4], М. Алле [5], основним напрямом дослідження яких був процес прийняття індивідом рішень в умовах невизначеності. Варто також зазначити, що суттєвий внесок у розвиток поведінкової теорії зробили вчені І.М. Бобух [6], В.М. Бутенко [7], Б.М. Данилишин [8], О.І. Колядич [9]. Оцінюючи доробок вищезгаданих науковців, необхідно зауважити, що незважаючи на високий рівень сформованих фундаментальних механізмів, моделей, інструментів поведінкової економіки, в умовах українських реалій залишається необхідність у розробленні відповідної методології та оцінюванні поведінкових аспектів споживачів екологічно безпечної продукції, а також формуванні окремого понятійно-категорійного апарату, враховуючи специфічність цього напрямку в сільському господарстві.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети були використані такі методи: абстрактно-логічний (у формуванні логічно послідовного зв'язку між етапами становлення поведінкової економіки), емпіричні (для оцінки та характеристики закономірностей функціонування біхевіористичної концепції в екологічно орієнтованому сільському господарстві), узагальнення (для систематизації всіх чинників, що підтверджують комплексний характер поведінкової теорії в екологічно безпечному сільському господарстві).

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Україна стикається з низкою сучасних макроекономічних проблем. Одна з найважливіших серед них — це помірно високі темпи інфляції. Інфляція може призвести до збільшення цін на товари та послуги, зменшення купівельної спроможності населення та загального зниження довіри до монетарної політики держави.

Іншою проблемою є дефіцит платіжного балансу. Це означає, що Україна витрачає більше грошей на імпорт товарів і послуг, ніж отримує від експорту, зокрема й у сільському господарстві. Це може призвести до зменшення

запасу іноземної валюти та погіршення зовнішньоторговельного балансу.

Також наша країна має проблеми з державним боргом. Високий рівень боргу може призвести до збільшення витрат на його обслуговування, обмеження державного бюджету та негативно позначитися на економічному зростанні.

Крім того, серйозною проблемою України є корупція, нестабільне політичне середовище та недостатня прозорість у владі, що негативно впливає на інвестиційний клімат і довіру до національної економічної системи.

Щодо економіки природокористування, то тут варто відмітити наступні макроекономічні аспекти:

■ *Вичерпання ресурсів.* Природні ресурси, такі як ліси, води та ґрунти, можуть бути вичерпані, якщо вони використовуються неправильно або недбало. Це може призвести до знецінення економічного потенціалу та погіршення економічних умов.

■ *Зниження екологічної якості навколишнього природного середовища.* Видобуток корисних копалин та інтенсивне виробництво вже тривалий час спричиняють забруднення повітря, води та ґрунтів. Це призвело до проблем здоров'я населення держави, зменшення продуктивності сільськогосподарських угідь та інших екологічних негараздів.

■ *Економічні витрати.* Проблеми економіки природокористування можуть мати довгострокові економічні наслідки. Наприклад, втрата біорізноманіття може призвести до зменшення природних ресурсів, що є необхідними для виробництва. Це може знизити конкурентоспроможність економіки та зменшити темпи економічного зростання.

■ *Порушення екологічного балансу.* Нераціональне використання природних ресурсів може спричинити зміни в природних екосистемах. Це може мати наслідки для різноманіття видів, клімату та інших екологічних процесів, що мають важливе значення для планети.

Глобальні проблеми економіки природокористування потрібно вирішувати шляхом створення ефективних політик і заходів для збереження природних ресурсів, зменшення забруднення та збалансованого розвитку, який би враховував потреби майбутніх поколінь. Це може включати стимулювання використання відновлюваних джерел енергії, впровадження "зелених" технологій і заохочення сталих способів сільськогосподарського виробництва.

Поведінкова економіка може бути корисною для вирішення макроекономічних проблем України, про які йдеться вище. Вона досліджує, як індивідуальні (ірраціональні) рішення та

поведінка індивідів впливають на економічні процеси. Деякі ідеї з поведінкової економіки можуть допомогти зрозуміти, чому люди поведуться так, як вони поведуться, і впровадити необхідні інструменти та механізми щодо управління зовнішніми чинниками, що впливають, зокрема, на сільське господарство України. Наприклад, врахування ефектів психології та прихильності до ризику можуть допомогти розробити ефективніші засоби стимулювання економічної активності громадян і суб'єктів господарювання.

Однак важливо зазначити, що поведінкова економіка не є панацеєю для всіх макроекономічних проблем. Їх вирішення також вимагає комплексного підходу, включно зі зміцненням інституціональної бази, розвитком ефективної фінансової та монетарної політики, створенням сприятливого бізнес-клімату, покращенням еколого-інформаційної роботи тощо.

У контексті вирішення макроекономічних проблем України варто відмітити, що вони тісно пов'язані з глобальним екологічним становищем. Оскільки сама квінтесенція поведінкової теорії проходить через призму понять “раціональність” та “ірраціональність”, то тут варто окремо відзначити таку категорію як “*екологічний раціоналізм*”. На відміну від аксіоматичного визначення раціональності, яке дають у класичних економічних моделях, екологічна раціональність передбачає, що оцінка процесу прийняття рішення не може сприйматися ізольовано, лише на рівні індивідуальної внутрішньої логічної відповідності індивіда [10].

Основні принципи екологічного раціоналізму в сільському господарстві охоплюють:

1. *Збереження ґрунтів і водних ресурсів*: екологічний раціоналізм вимагає збереження ґрунтового покриву та запобігання його ерозії.

2. *Стимулювання біологічного різноманіття*: екологічний раціоналізм підтримує різноманітність організмів у сільському господарстві, що сприяє здоровому землеробству та екологічній стійкості. Це може бути досягнуто шляхом використання екосистемних підходів до управління біорізноманіттям, створенням зон відновлення екосистем, захисту природних живих порід і рослин.

3. *Використання екологічно безпечних методів вирощування*: екологічний раціоналізм підтримує використання природних методів контролю шкідників і хвороб, зниження використання хімічних пестицидів і мінеральних добрив.

4. *Стимулювання сталого розвитку господарства*: екологічний раціоналізм сприяє створенню стійких сільськогосподарських сис-

тем, які забезпечують підтримку екологічного балансу, економічної ефективності та соціальної справедливості. Це передбачає використання економічно обґрунтованих моделей агробізнесу, заохочення розвитку сільських громад і підтримку сільськогосподарського підприємництва.

З розвитком глобалізаційних процесів світової економіки за її сучасною моделлю очевидним є факт, що неможливо з'ясувати вектор і динаміку розвитку ринків, керуючись виключно математичними конструкціями, а потрібно враховувати емпіричні складові індивідуальної поведінки людини. Зважаючи на це, у контексті розвитку поведінкової теорії в екологічно орієнтованому сільському господарстві слід з'ясувати сутність формування чинників екологічної культури, простеживши їх трансформаційні процеси в часовому вимірі.

За своєю суттю поведінкова концепція являє собою відхилення від раціональної неокласичної моделі, де передбачається, що індивід (споживач на ринку) уже володіє достатнім обсягом інформації про товар, а також ним проаналізовані переваги та недоліки порівняно з аналогами. Проте варто зауважити, що здебільшого індивід може перебувати лише в стані обмеженої раціональності, але людська природа переважно є ірраціональною. Саме поєднання і подальша інтеграція економічних розрахунків із психологією людини вносить суттєві зміни в теорії споживчого вибору та принципи побудови державної економічної політики, зокрема в змінах сформованої інституційної парадигми внутрішніх економічних відносин.

У цьому зв'язку слід зазначити, що поведінкова течія економіки пройшла декілька етапів становлення, де, зокрема, здійснювала вплив на екологізацію світового сільського господарства. Розглядаючи процес становлення поведінкової теорії, можна також простежити еволюцію схильності індивідів на користь тої чи іншої раціональної та ірраціональної аксіом у конкретний період часу (*табл. 1*).

Отже, проаналізувавши трансформаційний процес становлення поведінкової теорії, можна відслідкувати певні тенденційні особливості. Зокрема, у період становлення поведінкової теорії на ранніх етапах чітко простежується раціональна аксіома “повноти”, де індивід у простому і звичному для себе середовищі обирає одну перевагу з-поміж інших. Щодо екологічно орієнтованого сільського господарства, то в цьому періоді спрацьовував чинник колективного споживання (соціо-економічний), який був ірраціональним.

У період формування міждисциплінарної системи вивчення поведінкової теорії на ринках

Таблиця 1

Трансформаційна модель поведінкової теорії в екологічно безпечному сільському господарстві

Період	Джерело	Загальна характеристика	Екологічна характеристика	Раціональна аксіома	Ірраціональна аксіома
Інтроефективна поведінкова економіка (1950–1970 рр.)	Джордж Кагана, Герберт Саймон	Уперше визначається вплив емоцій на прийняття рішень; акцент робиться на складність комунікації зі споживачами та узгодження цілей суб'єкта господарювання.	Відображається ставлення до агроресурсів виключно як до засобу задоволення своїх базових потреб в їжі.	“Повнота”	“Соціо-екологічна поведінка”
Когнітивна поведінкова економіка (1970–1990 рр.)	Даніель Канеман, Амос Тверскі, Річард Талер	Процес прийняття рішення вивчається в межах когнітивної психології; сформовано теоретичний базис поведінкової теорії; дослідження набули міждисциплінарного характеру.	Зародження екологізації сільського господарства; екологічно орієнтоване сільське господарство розглядається з погляду екології громад.	“Незалежність”	“Індивідуальні психологічні чинники”
Психофізіологічна поведінкова економіка (1990 рр. – теперішній час)	Ернст Фера, Пол Зак, Джордж Левенстайн, Ерік Лейбсон	Інтегроване поєднання економіки, нейробиології, психології, нейроеконіміки. З'являється гіпотеза “адаптивного ринку”, а також “двохсистемна модель прийняття рішень”.	Поява серед соціальних груп прагнення задовольнити власні екологічні потреби шляхом споживання безпечних продуктів харчування.	“Транзитивність”	“Глобальна екологічна мода”

Джерело: сформовано автором.

спостерігається приріст глобалізації, конкуренції за кожного окремого споживача і, відповідно, достатня кількість альтернатив для задоволення потреб. У зв'язку із цим почало набувати актуальності питання збереження ресурсів, зокрема ресурсів агросфери. Через наявність великої кількості альтернатив рушійний вплив у цей період становив саме індивідуальний психологічний чинник, оскільки індивід не завжди керується раціональними параметрами.

На сучасному етапі простежується широке використання в економіці методології з поєднанням цілого спектру дисциплін, які пов'язані з глибинним вивченням процесу прийняття рішень індивідом. У зв'язку зі зростанням рівня зацікавленості екологічними проблемами на транснаціональному корпоративному рівні, у раціональній площині індивід керується не тільки конкретними перевагами, а й подальшим сценарієм цього вибору в довгостроковій перспективі (наприклад, вплив на навколишнє природне середовище), що й зумовлює чинник глобальної екологічної моди.

Отже, теорію поведінкової економіки в екологічному сільському господарстві слід розглядати як новий когнітивний етап загальної економічної теорії. Як було зазначено в процесі нашого дослідження, неокласичний підхід передбачає, що поведінка індивіда на ринку зумовлена чітким усвідомленням реальної ціни товару та рівня інфляції. Проте насправді, як із погляду маркетингу, так і з погляду ринку, для індивіда важливі саме номінальні показники.

При розгляді питання сутнісно-змістовної основи поведінкової економіки треба розуміти, що когнітивна основна ланка (індивід) не є інформаційно обізнаною, і, відповідно, рішення, які приймає індивід на ринку, можуть нести потенційну шкоду для нього, не задовольнивши його потреби. У контексті розгляду цього питання варто розуміти, що суть поведінкової теорії в екологічному сільському господарстві України слід вбачати в поєднанні та збалансованості принципу абсолютної свободи ринку та довгострокової стратегічної мети в забезпеченні збалансованого природо-

докористування і добробуту українського соціуму [12].

Зважаючи на це, очевидним також є той факт, що оскільки поведінкова економіка має міждисциплінарний характер, неможливо виділити єдине універсальне твердження, яке пояснює суть поведінкової теорії. Нижче наведено найбільш обґрунтовані твердження цієї дефініції (табл. 2).

Отже, вищенаведені дефініції підтверджують міждисциплінарність біхевіористичної концепції в економіці. Тому розглядати процес функціонування поведінкової економіки необхідно з позиції загальної економічної теорії, психології, соціології, антропології та біології, а також нейробіології.

Зважаючи на різноманіття поглядів у трактуванні різними вченими, необхідно наголосити саме на комплексності цієї концепції. Тому визначення такої категорії в системі економіки природокористування потрібно формувати з огляду на таку позицію. Отже, поведінкова економіка екологічно безпечного сільськогосподарського виробництва визначається як *“напрямок економічної теорії, що включає в себе комплекс моделей і механізмів, які визначають раціональність та ірраціональність поведінки індивіда щодо природних ресурсів агросфери”*.

Говорячи про екологічно безпечне сільське господарство України, слід відмітити, що особливістю біхевіористичної концепції є і те, що ірраціональність у діях індивідів простежується не лише в питанні вибору товарів на споживчих ринках, а й у питанні ставлення до внутрішніх природних ресурсів. Тому складно визначити не лише ірраціональні чинники, а й вирахувати раціональну модель поведінки індивіда. У зв'язку із цим неможливо однозначно ототожнити поняття поведінкової економіки екологічно безпечного сільського господарства з вищенаведеними. Тому, зважаючи на цей чинник, поведінкова економіка екологічно безпечного сільського господарства може бути визначена як *“напрямок економічної теорії, що включає в себе комплекс моделей і механізмів, які визначають раціональність та ірраціональність поведінки індивіда щодо природних ресурсів агросфери”*.

З огляду на це визначення можна з'ясувати низку особливостей поведінкової концепції в практиці економіки природокористування:

- двухсистемний процес прийняття рішень;
- чинник обмеженої раціональності;
- вплив соціально-етичних норм;
- непослідовність процесу вибору.

Щодо *двухсистемного процесу прийняття рішень*, то на ринках екологічно безпечної

Таблиця 2

Аналіз сутнісно-змістовної основи поняття поведінкової економіки

Автор	Визначення
Колін Камер	Напрямок економічної теорії, який використовує моделі систематичних недосконалостей людської раціональності для теоретичного та прикладного вивчення організацій, ринків і стратегій.
Ден Аріелі	Нова наукова дисципліна, яка пов'язує питання економіки та психології.
Ерік Енгер	Розглядає як спробу поліпшення пояснювальної та прогностичної сили економічної теорії, що пропонує їй більш правдоподібне психологічне підґрунтя.
Роберт Шилер	Введення в економічну науку симбіозу соціальних наук: психології, соціології та політичних наук.
Девід Лейбсон; Джон Ліст	Поведінкова економіка представлена як варіація традиційних економічних припущень для прогнозування поведінки та пропозицій щодо стратегічних рекомендацій.
Еріст Фер	Використання фактів, моделей і методів із суміжних дисциплін, щоб об'єднати описативно точні дані про когнітивні здібності та соціальні взаємодії людини та вивчити їх вплив на економічну поведінку.
Річард Талер	Економічна теорія, яка ґрунтується на реалістичних припущеннях та описі людської поведінки.
Сендхіл Мулайнатхан	Комбінація психології та економічної теорії, яка досліджує, що відбувається на ринках, на яких деякі суб'єкти виявляють складнощі та обмеження.
Вольфганг Песендофер	Наукова дисципліна, що утворена навколо помилок стандартної економічної теорії.

Джерело: сформовано автором за [1; 3–5].

продукції індивід проходить процес прийняття рішень через двоетапний ланцюг: від інтуїтивної складової до усвідомлення власного вибору. Чинник обмеженої раціональності прямо пов'язаний із двухсистемністю, а також доповнює його, тобто коли індивід досягає задовільного для себе рівня потреб із максимального діапазону можливостей. Вплив соціально-етичних норм виходить із того, що людина — це соціальна істота і кожен індивід сам визначає власне місце та роль у соціальній ієрархії. Щодо несповідованості процесу вибору, то індивід за своєю поведінкою поводить себе здебільшого нераціонально, у чому й полягає основна практична складність і необхідність визначення закономірностей цього процесу.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи результати, що були викладені в нашому дослідженні, варто зробити висновки, що поведінкову теорію в системі екологічно безпечного сільського господарства слід розглядати виключно з позиції комплексного, міждисциплінарного підходу. Також у контексті вирішення проблеми раціонального природокористування поведінкова теорія може мати великий потенціал для розвитку й застосування.

Одним з основних викликів у сфері природокористування є розуміння того, чому деякі

індивіди мають низький рівень відповідальності за довкілля та приймають рішення, які не сприяють збереженню агроресурсів. Поведінкова теорія може допомогти виявити чинники, які впливають на рішення і способи їх зміни.

Крім того, поведінкова теорія може бути застосована для вивчення і впливу на поведінку людей щодо енергоефективності, водоспоживання та інших аспектів природокористування. Зокрема, і щодо дослідження психологічного сприйняття цін і затрат на енергію та воду можна знайти способи стимулювання енергоефективних поведінкових змін. Однак важливо враховувати, що поведінкова теорія має свої обмеження. Вона часто базується на дослідженнях малих груп людей і не може узагальнюватися. Крім того, поведінка індивіда у сфері природокористування може бути складною і спрямовуватися не тільки на індивідуальні рішення, але й на соціальні структури та політичні процеси.

Загалом, подальший розвиток поведінкової теорії в економіці природокористування буде передбачати не лише комплексні, міждисциплінарні рішення, а й розроблення динамічних моделей, які будуть враховувати взаємодію між індивідуальними стимулами, соціальними нормами, економічними чинниками та політичними обставинами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kahneman D. Maps of bounded rationality: Psychology for behavioral economics. *The American economic review*. 2003. Vol. 93 (5). P. 1449–1475.
2. Tversky A. Belief in the law of small numbers. *Psychological Bulletin*. 1971. № 76 (2). P. 105–110.
3. Simon H. Behavioral Model of Rational Choice. *Quarterly Journal of Economics*. 1955. Vol. 69. P. 99–118.
4. Katona G. *Psychological Analysis of Economic Behavior*. NY: McGraw-Hill, 1951. 347 p.
5. Allais M. Nobel recipient warned of global economic crises. 1998. URL: boston.com (дата звернення: 02.06.2022).
6. Бобух І.М. Пропорції та перспективи формування національного багатства України: монографія. Київ: НАН України, Ін-т екон. та прогнозув., 2010. 372 с.
7. Бутенко В.М. Поведінкова економіка як інструмент маркетингу в сучасному агробізнесі. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 1 (3). С. 52–57.
8. Данилишин Б.М. Наукові нариси з економіки природокористування: монографія. Київ: РВПС України НАН України, 2008. 280 с.
9. Колядич О.І. Поведінкова економічна теорія в поясненні соціально-трудова відносин. *Вчені записки університету "КРОК"*. 2017. № 48. С. 47–57.
10. Лазаренко В.І. Сучасні передумови формування суспільної екологічної цінності за біхевіористичним підходом. *Агроекологічний журнал*. 2022. № 2. С. 118–123.
11. Юрченко Л.І. Екологічні цінності в структурі екологічної свідомості й екологічної культури. *Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. пр.* 2009. Вип. 78. С. 229–237. URL: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_78/Jurchenko.pdf (дата звернення: 19.08.2023).
12. Ушкальов В.В., Мартіянова М.П. Поведінкові аспекти управління розвитком персоналу підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 13. С. 387–392.

THE ESSENCE OF BEHAVIORAL ECONOMICS IN THE PRACTICE OF RATIONAL NATURE USE

Lazarenko V.

Doctor of Philosophy in Economics
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)

The analysis and characterization of the essential and substantive basis of the concept of behavioral economics in rational nature management was carried out. To achieve the goal of the research, the article presents an assessment of the transformational process of behavioral economics in the environmentalization of agriculture in the temporal dimension, which is the construction of a cause-and-effect model with a reflection and thorough characterization of compliance with rational and irrational axioms, as well as individual ecological characteristics. The conceptual-categorical apparatus of behavioral theory is characterized from the point of view of various scientific schools and the stages of its formation as an independent modern concept in economic theory, as well as the peculiarities of each of the interpretations, their practical impact at each of the stages of formation. Taking into account the conducted analysis, in the course of our research, an author's approach to defining the definition of behavioral economics in ecologically safe agriculture as a direction of economic theory was proposed, which includes a complex of models and mechanisms that determine the rationality and irrationality of an individual's behavior in relation to the natural resources of the agrosphere, and on the basis of this definition, the corresponding features of the behavioral concept in the practice of nature economy are highlighted, and the characteristics of each of them are given. The mandatory further study of the behavioral concept from the perspective of an integrated approach is separately emphasized.

Keywords: ecologically safe production, sustainable development, individual behavior, agriculture, food safety.

REFERENCES

1. Kahneman, D. (2003). Maps of bounded rationality: Psychology for behavioral economics. *The American economic review*, 93 (5), 1449–1475 [in English].
2. Tversky, A. (1971). Belief in the law of small numbers. *Psychological Bulletin*, 76 (2), 105–110 [in English].
3. Simon, H. (1955). Behavioral Model of Rational Choice. *Quarterly Journal of Economics*, 69, 99–118 [in English].
4. Katona, G. (1951). *Psychological Analysis of Economic Behavior*. NY: McGraw-Hill [in English].
5. Allais, M. (1998). Nobel recipient warned of global economic crises. URL: boston.com [in English]
6. Bobykh, I.M. (2010). *Proportsii ta perspektyvy formuvannia natsionalnoho bahatstva Ukrainy: monohrafiia [Proportions and prospects of formation of national wealth of Ukraine: monograph]*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economics and Forecasts [in Ukrainian].
7. Butenko, V.M. (2013). Povedinkova ekonomika yak instrument marketynhu v suchasnomu ahrobiznesi [Behavioral economics as a marketing tool in modern agribusiness]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) — Collection of scientific works of the Tavriya State Agrotechnological University (economic sciences)*, 3, 52–57 [in Ukrainian].
8. Danylyshyn, B.M. (2008). *Naukovi narysy z ekonomiky pryrodokorystuvannia: monohrafiia [Scientific essays on the economics of nature management: monograph]*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
9. Koliadych, O.I. (2017). Povedinkova ekonomichna teoriia v poiasnenni sotsialno-trudovykh vidnosyn [Behavioral economic theory in the explanation of social and labor relations]. *Vcheni zapysky universytetu "KROK" — Scientific notes of KROK University*, 48, 47–57 [in Ukrainian].
10. Lazarenko, V.I. (2022). Suchasni peredumovy formuvannia suspilnoi ekolohichnoi tsinnosti za bikheviorystychnym pidkhodom [Modern prerequisites for the formation of social ecological value according to the behaviorist approach]. *Ahroekolohichni zhurnal — Agroecological Journal*, 2, 118–123 [in Ukrainian].
11. Yurchenko, L.I. (2009). Ekolohichni tsinnosti v strukturi ekolohichnoi svidomosti y ekolohichnoi kultury [Ecological values in the structure of ecological consciousness and ecological culture]. *Multyversum. Filosofskiyi almanakh: Zbirnyk naukovykh prats — Multiverse. Philosophical almanac: Collection of scientific papers*, 78, 229–237. URL: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_78/Jurchenko.pdf [in Ukrainian].
12. Ushkalyov, V.V., Martiianova, M.P. (2016). Povedinkovi aspekty upravlinnia rozvytkom personalu pidpriemstva [Behavioral aspects of enterprise personnel development management]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky — Global and national economic problems*, 13, 387–392 [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лазаренко Владислав Ігорович, доктор філософії в галузі економіки, завідувач відділу економіки природокористування в агросфері, Інститут агроєкології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, Україна, 03143; e-mail: Vladlaz93@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8376-4668>)